Qasja dhe ndërgjegjësimi ndaj riciklimit të mbeturinave

EC
MA NDRYSHE

Hulumtim me nxënësit e klasave VIII-IX në Prizren

QASJA DHE NDËRGJEGJËSIMI I NXËNËSVE NDAJ RICIKLIMIT TË MBETURINAVE - 2026

Hulumtim me nxënësit e klasave VIII-IX në Prizren

Autor dhe botues: EC Ma Ndryshe

Rr. Fehmi Lladrovci Nr.67, Prizren,
Rr. Xhemajl Mustafa 9/1 LL-4 Nr.7
www.ecmandryshe.org
info@ecmandryshe.org

038 731 420

Hulumtimi ”Qasja dhe ndërgjegjësimi I nxënësve ndaj riciklimit të mbeturinave” u realizua në kuadër të projektit “Fuqizimi i Organizatave Mjedisore të Shoqërisë Civile në Kosovë (EECSOK)” që mbështetet nga Ambasada Suedeze në Prishtinë dhe zbatohet nga Community Development Fund - CDF.

Përmbajtja dhe qëndrimet e paraqitura këtu nuk përfaqësojnë qëndrimin zyrtarë të donatorëve

PËRMBAJTJA

1. HYRJE **4**
1.1. Mbeturinat si sfidë mjedisore 4
1.2. Roli i nxënësve dhe shkollave 4
2. PRAKTIKAT NDËRKOMBËTARE **4**
2.1. Zhvillimet në Bashkimin Evropian 4
2.2. Sllovenia: shembull i përmirësimit të riciklimit në rajon 5
2.3. Suedia: grumbullimi pranë banesës dhe përgjegjësia për ambalazhet 5
2.4. Kroacia: sfidat e tranzicionit dhe përmirësimi gradual 6
2.5. Gjermania: ndarja në fraksione dhe depozita e ambalazheve 6
2.6. Çfarë mund të përshtatet në Kosovë 6
3. GJENDJA E MENAXHIMIT TË MBETURINAVE NË KOSOVË **7**
3.1. Sfidat strukturore dhe ndarja në burim 7
3.2. Vlerësimi i riciklimit dhe kufizimet e të dhënave 7
3.3. Implikimet për shkollat dhe komunat 7
4. METODOLOGJIA E HULUMTIMIT **8**
5. PARAQITJA GRAFIKE E REZULTATEVE **8**
6. REZULTATET E HULUMTIMIT DHE INTERPRETIMI **17**
6.1. Profili i pjesëmarrësve 17
6.2. Njohuritë dhe vetëdijesimi 17
6.3. Praktikat e ndarjes dhe pengesat 17
6.4. Qasja dhe infrastruktura në komunitet 18
6.5. Gatishmëria dhe motivimi për riciklim 19
6.6. Roli i shkollës dhe institucioneve 20
6.7. Propozimet e nxënësve në pyetjen e hapur 20
7. DISKUTIMI, PËRFUNDIMET DHE REKOMANDIMET **21**
7.1. Diskutimi i gjetjeve 21
7.2. Përfundime 21
7.3. Rekomandime 22
BURIMET DHE REFERENCAT **24**
Për EC **25**

1. HYRJE

1.1. Mbeturinat si sfidë mjedisore

Riciklimi është procesi përmes të cilit materiale të hedhura, si letra, metali, qelqi dhe disa lloje plastike, përpunohen për t'u kthyer në lëndë të para ose produkte të reja. Ai është vetëm një hallkë e hierarkisë së mbeturinave: parandalimi i krijimit të mbeturinave dhe ripërdorimi i produkteve kanë përparësi ndaj riciklimit, ndërsa deponimi duhet të përdoret për mbetjet që nuk mund të trajtohen më mirë. Kjo qasje synon ruajtjen e burimeve natyrore dhe uljen e presionit mbi mjedisin.

Veçanërisht të rëndësishme janë ndarja e mbeturinave që në vendin ku krijohen, mbledhja e organizuar e fraksioneve dhe sigurimi i destinacionit përfundimtar. Kur ambalazhet e riciklueshme përzihen me mbeturina ushqimore e mbetje të tjera, ato mund të ndoten, duke ulur cilësinë dhe vlerën e tyre ekonomike. Nga ana tjetër, vendosja e koshave të ndarë pa transport e trajtim të veçantë nuk përbën vetvetiu riciklim funksional.

Rritja e konsumit, përdorimi i ambalazheve dhe prodhimi i përditshëm i mbeturinave e bëjnë menaxhimin e tyre një çështje të rëndësishme për mjedisin dhe shëndetin publik. Ndarja në burim mundëson që plastika, letra, qelqi dhe metali të grumbullohen në mënyrë më të pastër dhe të përgatiten për përpunim. Parandalimi i mbeturinave, ripërdorimi dhe riparimi mbeten po ashtu pjesë thelbësore e ekonomisë qarkore.

1.2. Roli i nxënësve dhe shkollave

Edukimi mjedisor në shkolla ka rëndësi të posaçme sepse nxënësit janë në moshë kur formohen shprehitë e përditshme. Njohuritë teorike për materialet e riciklueshme mund të shndërrohen në sjellje të qëndrueshme përmes aktiviteteve të përsëritura: ndarjes së mbeturinave në klasë, matjes së sasive të grumbulluara, punëtorive, garave ndërmjet klasave dhe vizitave studimore te operatorët.

Ndikimi arsimor rritet kur nxënësi sheh se ajo që ka ndarë nuk përfundon në të njëjtin kamion me mbeturinat e përziera. Prandaj shkolla duhet të ketë marrëveshje të qarta me komunën ose operatorin për tërheqjen dhe destinacionin e materialeve. Besueshmëria e sistemit është pjesë e edukimit po aq sa vetë ligjërata.

Anketimi i paraqitur në këtë raport trajton pikërisht lidhjen ndërmjet njohurive, mundësive fizike dhe gatishmërisë së nxënësve. Përfundimet e tij mund t'i ndihmojnë shkollat dhe komunën të dallojnë ndërhyrjet që kërkojnë informim nga ato që kërkojnë investim dhe organizim të shërbimit.

2. PRAKTIKAT NDËRKOMBËTARE

2.1. Zhvillimet në Bashkimin Evropian

Sipas Eurostat, në vitin 2024 BE-ja gjeneroi mesatarisht 517 kg mbeturina komunale për banor dhe ricikloi 48.1% të tyre, ose mesatarisht 248 kg për banor. Ky tregues përfshin si riciklimin e materialeve ashtu edhe trajtimin biologjik të mbeturinave organike. Rezultati nuk nënkupton se të gjitha shtetet kanë performancë të njëjtë: sistemi, mbulimi dhe cilësia e grumbullimit dallojnë ndjeshëm ndërmjet vendeve.

Politikat evropiane vendosin theks te parandalimi i mbeturinave, mbledhja e veçantë e letrës, metalit, plastikës e qelqit dhe te përgjegjësia e zgjeruar e prodhuesit. Në praktikë, prodhuesit e ambalazheve marrin pjesë në financimin e sistemeve të grumbullimit e trajtimit, ndërsa autoritetet vendore organizojnë shërbimin dhe monitorojnë rezultatin.

Përvoja e BE-së tregon gjithashtu se objektivat ligjore nuk mjaftojnë pa financim, kapacitete për selektim dhe treg për materialet dytësore. Gjykata Evropiane e Auditorëve ka vënë në dukje në vitin 2025 se shumë vende përballen me dobësi në financim dhe me vështirësi në zbatimin e planeve të menaxhimit të mbeturinave.

2.2. Sllovenia: shembull i përmirësimit të riciklimit në rajon

Sllovenia është një nga vendet evropiane që ka shënuar përparim të konsiderueshëm në menaxhimin dhe riciklimin e mbeturinave komunale. Përvoja e saj është veçanërisht e rëndësishme për Kosovën, duke marrë parasysh afërsinë rajonale dhe mundësinë e përshtatjes së disa praktikave të menaxhimit të mbeturinave në nivel lokal.

Sipas Agjencisë Evropiane të Mjedisit (EEA), në vitin 2023 Sllovenia arriti një normë riciklimi të mbeturinave komunale prej 59.8%, duke u renditur ndër vendet me rezultatet më të larta në Evropë. Ky tregues përfshin riciklimin e materialeve, si plastika, letra, qelqi dhe metali, si dhe trajtimin biologjik të mbeturinave organike përmes kompostimit dhe proceseve të tjera të përshtatshme.

Një nga praktikat kryesore në Sllloveni është organizimi i grumbullimit të ndarë të mbeturinave që në nivel familjar. Sipas raportit të EEA-së për menaxhimin e mbeturinave në Sllloveni (2025), një pjesë e madhe e popullsisë mbulohet nga shërbimet e grumbullimit të veçantë për letër, plastikë, metal, qelq dhe mbeturina organike. Grumbullimi nga dera në derë është një nga mënyrat kryesore të organizimit të këtij shërbimi, i plotësuar edhe me pika të posaçme ku qytetarët mund të dorëzojnë materiale të riciklueshme.

Gjithashtu, Sllovenia zbaton një sistem tarifimi të mbeturinave që merr parasysh madhësinë e kontejnerëve dhe shpeshtësinë e grumbullimit. Ky sistem synon të nxisë ndarjen e mbeturinave në burim dhe zvogëlimin e sasisë së mbeturinave të përziera.

Sipas Agjencisë Sllovene të Mjedisit (ARSO), gjatë vitit 2023 rreth 69% e mbeturinave komunale të krijuara në vend janë grumbulluar veçmas. Kjo tregon rëndësinë e një infrastrukture të organizuar dhe të qasshme për qytetarët, e cila mundëson që mbeturinat të ndahen që në momentin e hedhjes së tyre.

Përvoja e Sllovenisë ofron një shembull të dobishëm për Kosovën, veçanërisht për organizimin e grumbullimit të ndarë në lagje dhe shkolla, përmirësimin e shërbimeve komunale dhe bashkëpunimin me operatorët e riciklimit. Në rastin e Prizrenit, kjo mund të realizohet fillimisht përmes iniciativave pilot në shkolla dhe hapësira publike, duke siguruar që materialet e grumbulluara të transportohen dhe të dorëzohen për riciklim.

2.3. Suedia: grumbullimi pranë banesës dhe përgjegjësia për ambalazhet

Suedia është një nga vendet evropiane me sisteme të zhvilluara të menaxhimit të mbeturinave, ku rëndësi e veçantë i kushtohet ndarjes së tyre në burim, grumbullimit të organizuar dhe përfshirjes së qytetarëve në procesin e riciklimit. Përmes politikave mjedisore dhe investimeve në infrastrukturë, vendi ka zhvilluar praktika që synojnë zvogëlimin e mbeturinave të përziera dhe shfrytëzimin më efikas të materialeve të riciklueshme.

Sipas Agjencisë Suedeze për Mbrojtjen e Mjedisit (Naturvårdsverket), Suedia po zgjeron sistemin e grumbullimit të ndarë të ambalazheve pranë banesave. Deri më 1 janar 2027, komunat duhet të sigurojnë grumbullimin pranë pronave të ambalazheve prej plastike, letre, metali dhe qelqi. Ky sistem

synon t'ua lehtësojë qytetarëve ndarjen e mbeturinave dhe të përmirësojë organizimin e grumbullimit të materialeve të riciklueshme.

Një praktikë tjetër e rëndësishme është sistemi i kthimit të shisheve plastike dhe kanaçeve përmes depozitës. Sipas Returpack/Pantamera, qytetarët paguajnë një depozitë kur blejnë pije në ambalazhe të përfshira në këtë sistem dhe e marrin shumën përsëri kur i kthejnë ambalazhet në pikat e grumbullimit ose në makinat automatike të vendosura kryesisht në dyqane.

Sipas statistikave të publikuara nga Returpack/Pantamera për vitin 2025, në Suedi janë kthyer rreth 3 miliardë shishe plastike dhe kanaçe, duke arritur një normë kthimi prej 88.4% për ambalazhet e përfshira në sistemin e depozitës. Ky rezultat tregon se kombinimi i infrastrukturës së përshtatshme me stimulimin financiar mund të nxisë pjesëmarrjen e qytetarëve në grumbullimin e ndarë të ambalazheve.

Përvoja e Suedisë tregon se përmirësimi i riciklimit kërkon një sistem të organizuar, ku qytetarët kanë mundësi të lehta për ndarjen dhe dorëzimin e mbeturinave, ndërsa institucionet dhe operatorët përkatës sigurojnë grumbullimin dhe trajtimin e tyre. Për Kosovën, këto praktika mund të shërbejnë si shembull për zgjerimin gradual të infrastrukturës së riciklimit, vendosjen e kontejnerëve të veçantë në lagje dhe shkolla, si dhe shqyrtimin e mekanizmave motivues për kthimin e ambalazheve.

2.4. Kroacia: sfidat e tranzicionit dhe përmirësimi gradual

Kroacia ofron një pikë krahasimi të dobishme sepse, megjithëse është anëtare e BE-së, ka pasur sfida të konsiderueshme në ndarjen në burim dhe zvogëlimin e deponimit. Sipas Agjencisë Evropiane të Mjedisit, norma e riciklimit të mbeturinave komunale në Kroaci ishte 36.0% në vitin 2023. Kjo tregon se përparimi është gradual dhe ndikohet nga kapacitetet vendore të grumbullimit dhe trajtimit.

Për Kosovën, shembulli kroat është i rëndësishëm jo për të kopjuar një model të vetëm, por për të kuptuar se ligjet, kontejnerët dhe fushatat duhet të shoqërohen me investime, zbatim të qëndrueshëm dhe llogaridhënie. Ndryshimet në sjelljen e qytetarëve varen gjithashtu nga rregullsia dhe besueshmëria e shërbimit.

2.5. Gjermania: ndarja në fraksione dhe depozita e ambalazheve

Gjermania përdor një sistem të njohur të ndarjes sipas fraksioneve: letër e karton, qelq ambalazhi, ambalazhe të lehta nga plastika e metali, mbeturina organike dhe mbetje të përziera. Udhëzimet e Agjencisë Federale Gjermane të Mjedisit sqarojnë gjithashtu se bateritë, pajisjet elektrike dhe mbetjet e rrezikshme nuk duhet të hidhen në kontejnerët e zakonshëm.

Një praktikë tjetër është sistemi i depozitës dhe kthimit të ambalazheve të caktuara të pijeve (Pfand): konsumatori paguan depozitë gjatë blerjes dhe e rimerr kur e kthen ambalazhin në pikën përkatëse. Ky mekanizëm shërben si nxitje për kthimin e ambalazheve, krahas rrjeteve të mbledhjes së veçantë.

Sistemet gjermane të ambalazhit mbështeten edhe në përgjegjësinë e prodhuesit dhe në verifikim të sasive të trajtuara. Sipas Umweltbundesamt, rreth 5.5 milionë tonë mbeturina ambalazhi të mbledhura nga sistemet duale u ricikluan gjatë vitit 2024. Shembulli nënvizon se kontejnerët, operatorët, financimi dhe monitorimi duhen parë si pjesë e të njëjtit zinxhir.

2.6. Çfarë mund të përshtatet në Kosovë

Përvoja ndërkombëtare sugjeron fillimin me fraksione që mund të grumbullohen dhe të trajtohen realisht, jo domosdoshmërisht me vendosjen e njëkohshme të shumë llojeve të koshave. Para hapjes së një pike të re kërkohet identifikimi i operatorit që do t'i marrë materialet, frekuenca e marrjes, kapaciteti i depozitimit dhe mënyra e raportimit.

Në shkolla, modeli më i realizueshëm mund të jetë një pilot i kufizuar për letër e karton dhe plastikë të përshtatshme, me udhëzime vizuale dhe partner për grumbullimin e tyre. Zgjerimi në qelq e metal duhet të lidhet me kushtet e sigurisë dhe me ekzistencën e zinxhirit të përpunimit. Nxënësve u duhen shpjeguar dallimet mes ndarjes, grumbullimit, selektimit dhe riciklimit real.

3. GJENDJA E MENAXHIMIT TË MBETURINAVE NË KOSOVË

3.1. Sfidat strukturore dhe ndarja në burim

Menaxhimi i mbeturinave në Kosovë është përqendruar historikisht më tepër në grumbullim dhe deponim sesa në parandalim, ndarje në burim dhe riciklim. Profili i Agjencisë Evropiane të Mjedisit për Kosovën vëren se pjesa më e madhe e mbeturinave komunale përfundon në deponi sanitare dhe se infrastruktura e ekonomisë qarkore mbetet në zhvillim.

Raporti i AMMK-së për vitet 2023–2024 paraqet 449,707.93 tonë mbeturina të grumbulluara gjatë vitit 2024, krahasuar me 471,278 tonë në vitin 2023; ndryshimi i sasive të raportuara duhet interpretuar duke marrë parasysh mbulimin dhe bazën e popullsisë. Sasia e grumbulluar nuk është e njëjtë me sasinë e ricikluar.

Problemi kryesor nuk është vetëm mungesa e koshave të veçantë. Sistemi kërkon pika mbledhjeje, automjete dhe itinerare që ruajnë ndarjen e materialeve, impiante selektimi, operatorë që marrin e shesin materialet dhe të dhëna të besueshme për sasinë e ricikluar. Në shumë lokalitete këto hallka nuk janë të lidhura në një shërbim të vazhdueshëm për qytetarin.

Kosova ka ndërmarrje dhe operatorë që merren me grumbullimin, selektimin apo përpunimin e disa materialeve të riciklueshme; prandaj nuk është e saktë të thuhet se “Kosova nuk ka kompani riciklimi”. Më e saktë është të theksohet se rrjeti i riciklimit nuk është mjaftueshëm i zhvilluar, i shpërndarë gjeografikisht dhe i integruar me ndarjen e mbeturinave në familje e shkolla. Ekzistenca e një operatori privat nuk do të thotë automatikisht se çdo lagje ka shërbim funksional.

3.2. Vlerësimi i riciklimit dhe kufizimet e të dhënave

Raporti i AMMK-së vlerëson rreth 3% riciklim nga operatorët, duke evidentuar njëkohësisht kufizimet e raportimit. Kjo përqindje duhet trajtuar si vlerësim orientues dhe jo si matje gjithëpërfshirëse e të gjitha rrjedhave të materialeve. Për më tepër, krahasimi mekanik me treguesin e Eurostat për BE-në mund të jetë çorientues për shkak të dallimeve në metodologji dhe mbulim.

Raportimi statistikor i Kosovës ka kufizime historike. Në metadatat e Eurostat për statistikat e mbeturinave evidentohet se vrojtimi i mbeturinave komunale ka mbuluar mbeturinat e përziera, ndërsa sistemet e ndara të grumbullimit nuk kanë qenë të konsoliduara. Prandaj, për vlerësimin e progresit nevojiten tregues të standardizuar për materialet e mbledhura veçmas, sasitë e dërguara në riciklim dhe mbetjet nga selektimi.

Strategjia për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave në Kosovë 2024–2035, e publikuar në Gazetën Zyrtare në janar 2025, e njeh nevojën për adresimin e mangësive të sektorit dhe për zhvillimin e menaxhimit të integruar. Sfidë kyçe mbetet zbatimi i dokumenteve strategjike në nivel operativ dhe sigurimi i investimeve, përgjegjësive dhe monitorimit të matshëm.

3.3. Implikimet për shkollat dhe komunat

Komunat kanë rol vendimtar në sigurimin e shërbimeve lokale dhe në koordinimin me operatorët e licencuar. Përpara vendosjes së kontejnerëve për riciklim në shkolla, duhet të përcaktohet cili material

do të merret, nga kush, në cilat ditë dhe ku do të dorëzohet. Kjo shmang situatat kur nxënësit ndajnë materialet, por ato përzihen gjatë transportimit.

Në Kosovë, një qasje realiste është zhvillimi i pilotëve në disa shkolla dhe lagje, krahas analizës së kostos dhe kapaciteteve lokale. Të dhënat duhet të dokumentohen përmes sasive të grumbulluara, fotografive të ndarjes, fletëdorëzimeve dhe raportimit periodik nga operatorët.

Shpërndarja e kontejnerëve pa sistemin pasues të grumbullimit dhe riciklimit mund të krijojë përshtypjen e rreme se problemi është zgjidhur. Prandaj ndërhyrjet duhet të synojnë ngritjen e një zinxhiri real funksional, të verifikueshëm dhe të kuptueshëm për publikun.

4. METODOLOGJIA E HULUMTIMIT

Hulumtimi është realizuar me nxënësit e klasave VIII dhe IX në shkollat e qytetit të Prizrenit, përmes një pyetësori me 25 pyetje. Në bazën e të dhënave janë regjistruar gjithsej 402 pjesëmarrës. Prej përgjigjeve për klasën, 51.5% janë nga klasa VIII dhe 48.5% nga klasa IX; prej përgjigjeve për gjininë, 52.1% janë femra dhe 47.9% meshkuj. Numri i përgjigjeve të vlefshme ndryshon sipas pyetjes, prandaj përqindjet paraqiten sipas bazës përkatëse.

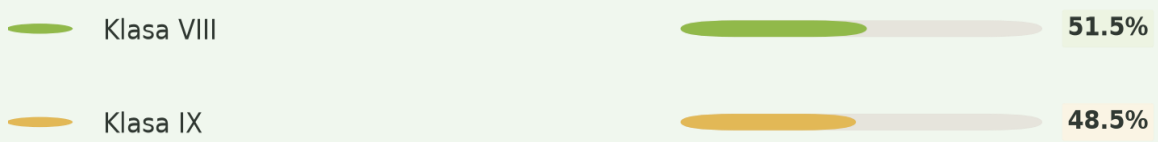
Analiza është përshkruese: për pyetjet me një zgjedhje jepen shpërndarjet e përgjigjeve, kurse për pyetjet me shumë zgjedhje raportohen përqindjet e respondentëve që kanë zgjedhur secilën alternativë. Për pyetjen e hapur përdoret kategorizim tematik cilësor. Numri i përgjigjeve ndryshon sipas pyetjes, prandaj çdo grafik ka bazën e vet. Në pyetjet me shumë zgjedhje, përqindjet nuk synojnë të japin total 100%.

Kufizimet e hulumtimit: Hulumtimi është realizuar me nxënësit e klasave VIII dhe IX të shkollave të përfshira në qytetin e Prizrenit. Rezultatet pasqyrojnë njohuritë, perceptimet dhe praktikat e deklaruara nga nxënësit pjesëmarrës. Duke qenë se të dhënat mbështeten në përgjigjet e tyre, ato ofrojnë një pasqyrë të situatës së identifikuar gjatë hulumtimit, pa pretenduar se përfaqësojnë domosdoshmërisht të gjithë nxënësit e qytetit.

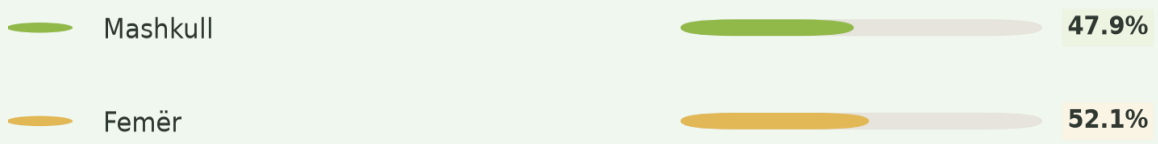
5. PARAQITJA GRAFIKE E REZULTATEVE

Grafikët paraqesin vetëm shpërndarjen në përqindje. Pyetjet me përgjigje të shumëfishta paraqiten me shtylla, pasi një nxënës mund të ketë zgjedhur më shumë se një alternativë. Interpretimi i zgjeruar vijon në kapitullin pasues.

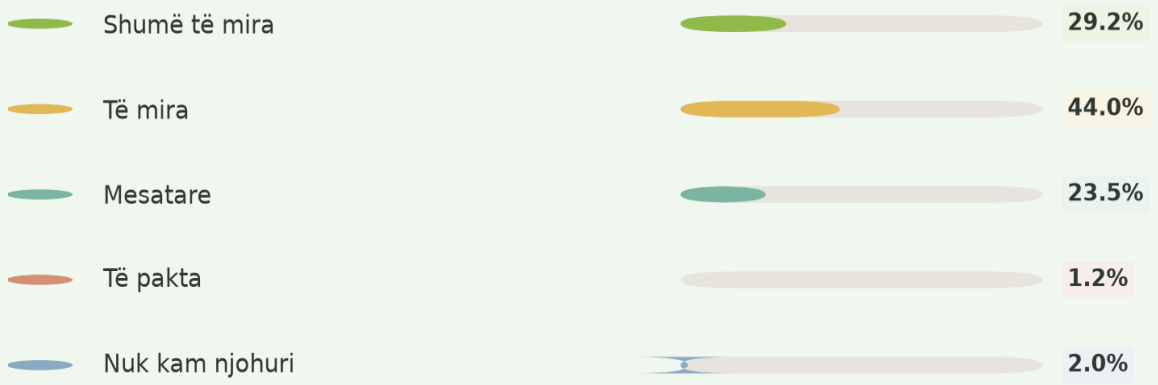
1. Në cilën klasë je?

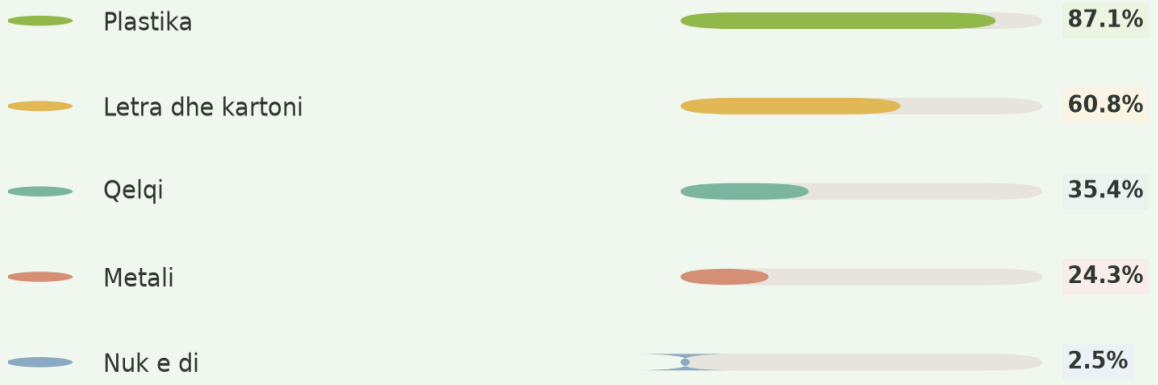
2. Gjinia

3. Si do ta vlerësoje nivelin tënd të njohurive për riciklimin e mbeturinave?

4. Cilat nga materialet e mëposhtme mendon se mund të riciklohen?

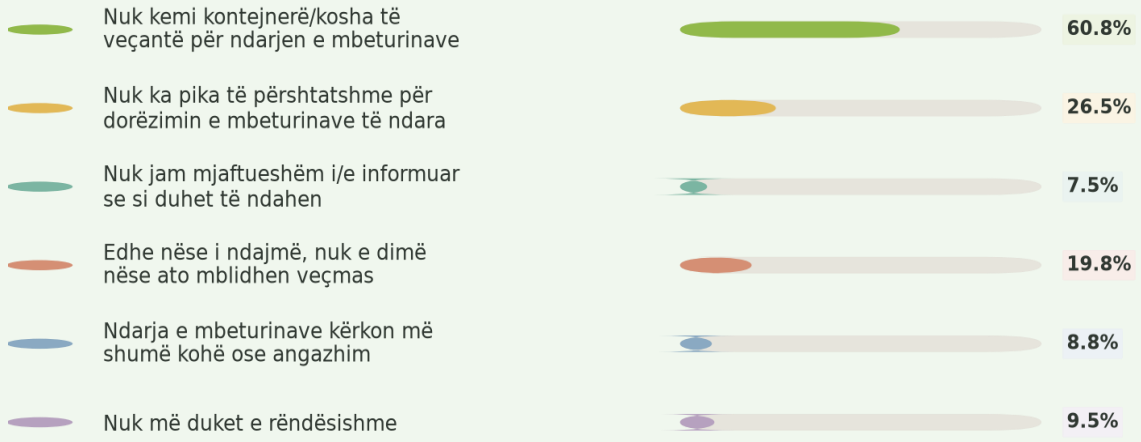
5. A e di pse është e rëndësishme që mbeturinat të ndahen sipas llojit?

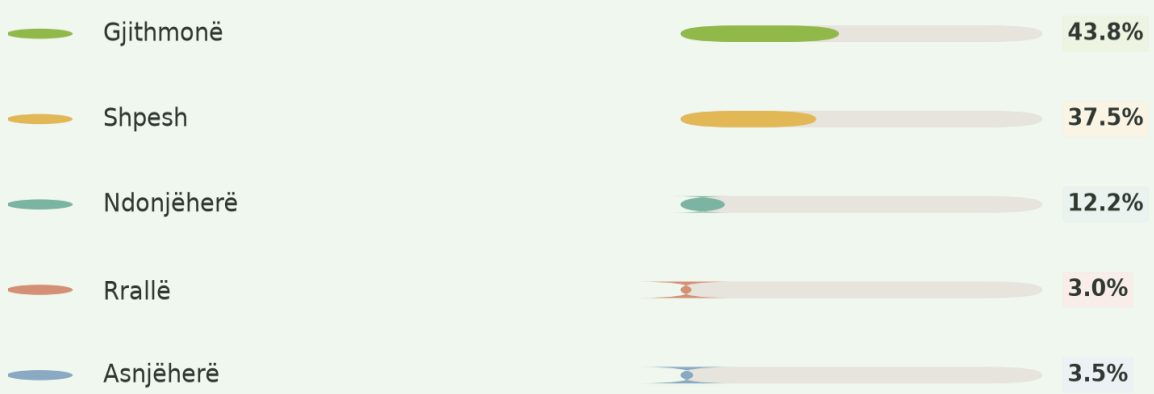
6. A i ndani mbeturinat sipas llojit në shtëpinë tuaj (p.sh. plastikë, letër, qelq, metal)?

7. Nëse nuk i ndani rregullisht mbeturinat, cilat janë arsyet kryesore?

8. Sa shpesh kujdesesh që mbeturinat t’i hedhësh në vendin e duhur?

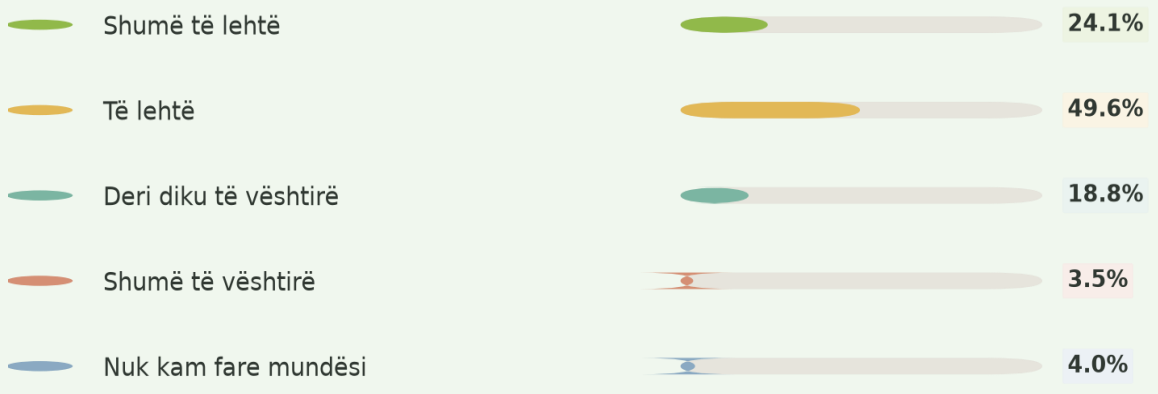
9. A ke parë në lagjen ose qytetin tënd kontejnerë/kosha të veçantë për ndarjen e mbeturinave për riciklim?

10. A di ndonjë vend ku mund të dorëzohen veçmas materiale si plastika, letra, qelqi apo metali për riciklim?

11. Sipas përvojës tënde, sa të lehtë e ke aktualisht të ndash dhe të dorëzosh mbeturina për riciklim?

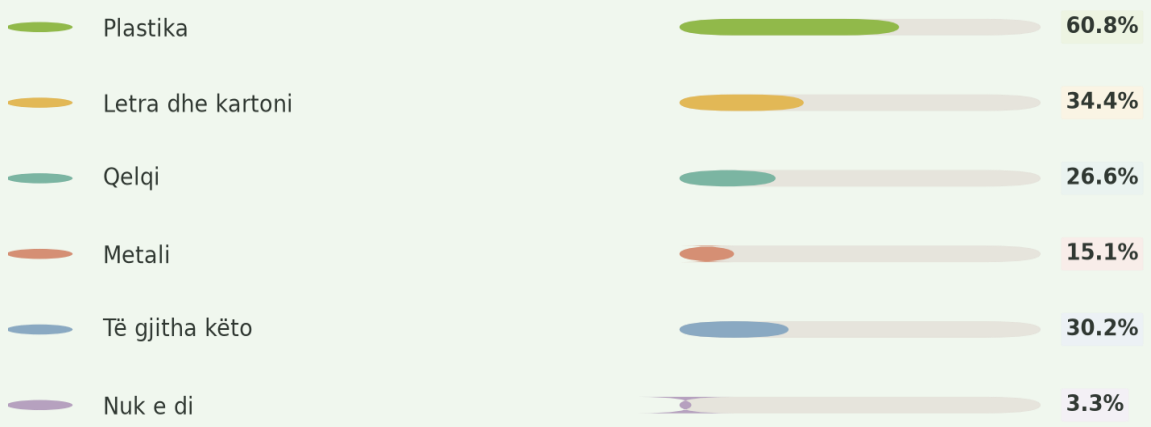
12. Sipas teje, a ka mjaftueshëm mundësi për riciklim në lagjen/qytetin ku jeton?

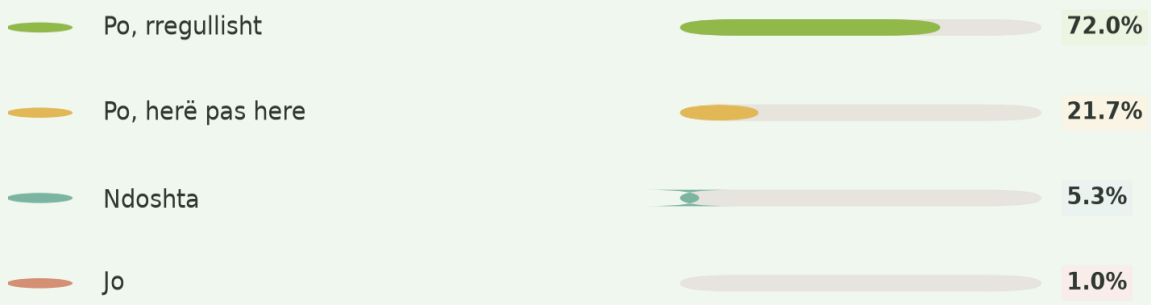
13. Çfarë mendon se mungon më shumë për ta bërë riciklimin më të lehtë në përditshmëri?

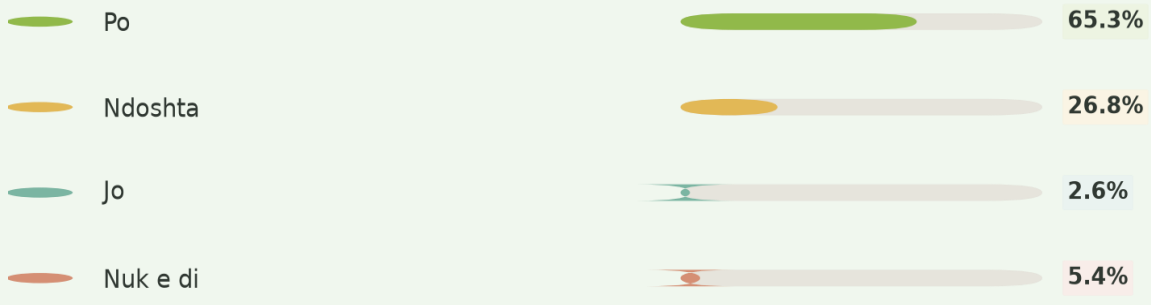
14. Cilat materiale mendon se do të ishte më e dobishme të mblidheshin veçmas për riciklim në lagjen/qytetin tënd?

15. Nëse pranë shtëpisë ose shkollës tënde do të kishte kontejnerë të veçantë për plastikë, letër, qelq dhe metal, a do t'i ndaje mbeturinat?

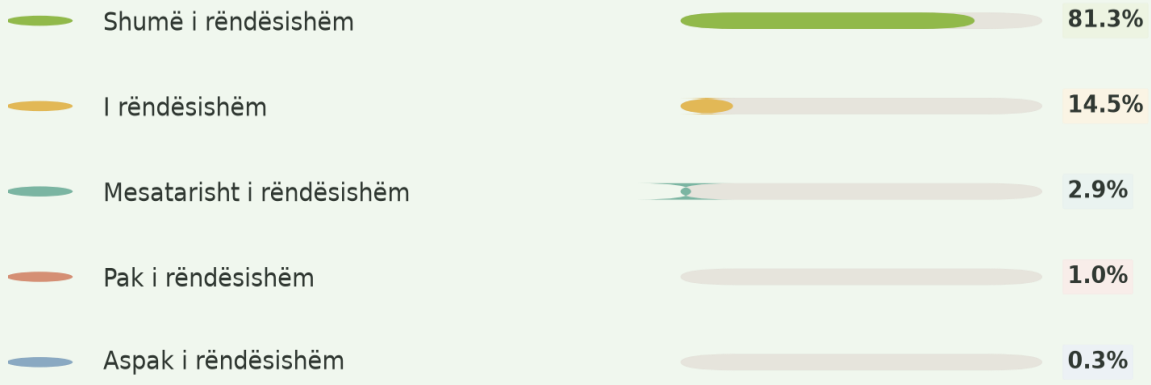
16. Nëse në lagjen/qytetin tënd do të kishte një pikë të posaçme ku mund të dorëzoheshin materialet për riciklim, a do ta përdorje ti ose familja jote?

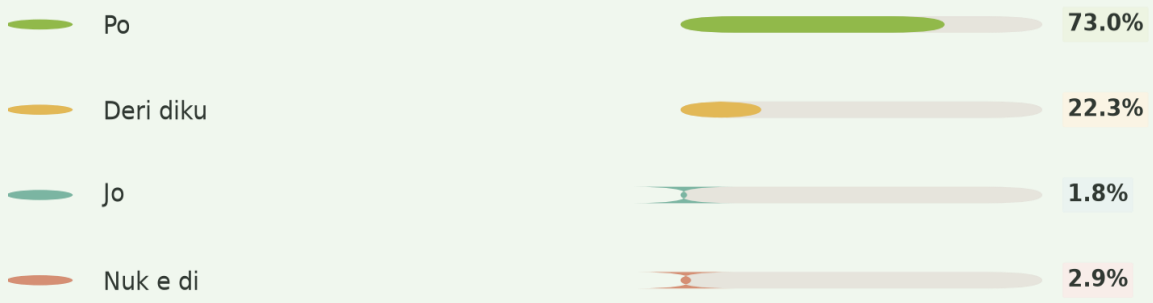
17. Çfarë do të të motivonte më shumë për të ricikluar?

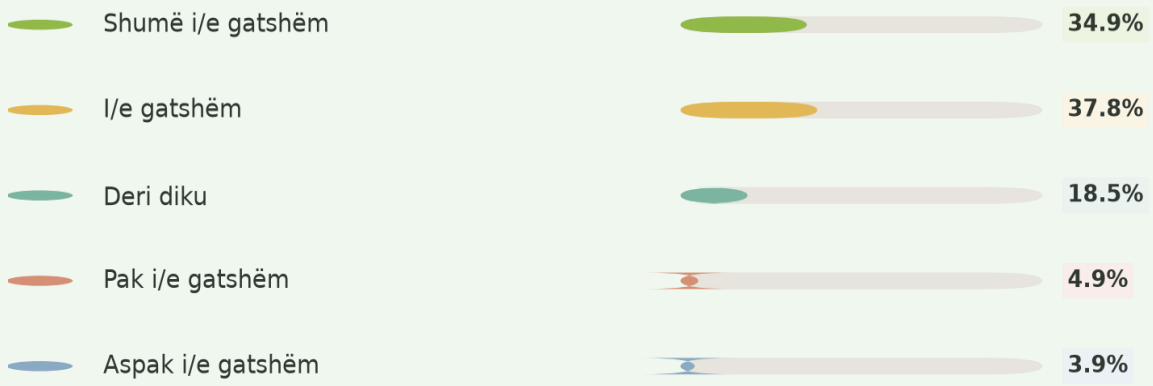
18. Sa i rëndësishëm mendon se është riciklimi për mbrojtjen e mjedisit?

19. A mendon se rritja e riciklimit do të ndihmonte në zvogëlimin e sasisë së mbeturinave dhe ndotjes në qytetin/komunitetin tënd?

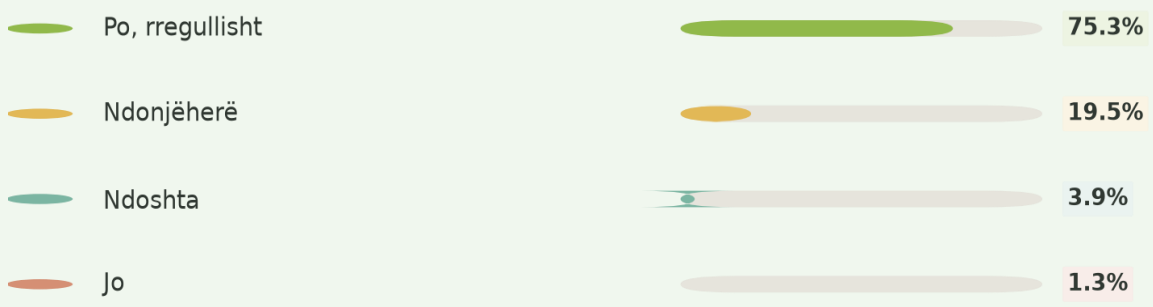
20. Sa i/e gatshëm je të marrësh pjesë në aktivitete për ndarjen dhe riciklimin e mbeturinave?

21. A ka në shkollën tënde kosha/kontejnerë të veçantë për ndarjen e mbeturinave?

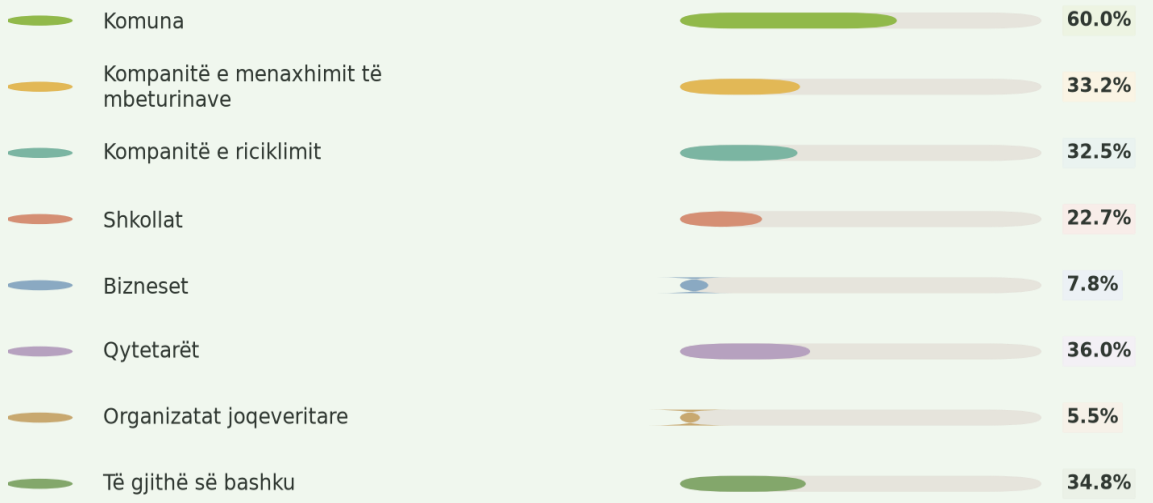
22. Nëse shkolla do të kishte sistem për ndarjen dhe grumbullimin e plastikës, letrës, qelqit dhe metalit, a do ta përdorje?

23. A mendon se shkollat duhet të përfshihen më shumë në edukimin dhe aktivitetet për riciklim?

24. Sipas teje, kush duhet të bëjë më shumë për përmirësimin e riciklimit në komunitet?

6. REZULTATET E HULUMTIMIT DHE INTERPRETIMI

Gjetjet analizohen sipas fushave tematike, duke theksuar çfarë tregojnë përgjigjet për nevojat e nxënësve dhe kushtet e riciklimit në komunitet. Në interpretim dallohen qëndrimet e deklaruara, sjelljet e raportuara dhe kushtet reale të shërbimit.

6.1. Profili i pjesëmarrësve

1. Në cilën klasë je?

Sipas përgjigjeve, klasa VIII: 51.5%; Klasa IX: 48.5%.

Shpërndarja pothuajse e barabartë ndërmjet klasave VIII dhe IX mundëson pasqyrimin e perceptimeve të nxënësve të të dy niveleve. Ky tregues përshkruan përbërjen e nxënësve të përfshirë në hulumtim dhe jo nivelin e njohurive.

2. Gjinia

Sipas përgjigjeve, Femër: 52.1%; Mashkull: 47.9%.

Pjesëmarrja sipas gjinisë është relativisht e balancuar, duke mundësuar përfshirjen pothuajse të barabartë të nxënëseve dhe nxënësve në hulumtim.

6.2. Njohuritë dhe vetëdijesimi

3. Si do ta vlerësoje nivelin tënd të njohurive për riciklimin e mbeturinave?

Rezultatet e hulumtimit tregojnë se pjesa më e madhe e nxënësve i vlerësojnë njohuritë e tyre për riciklimin e mbeturinave si të mira (44%) dhe shumë të mira (29%). Ndërkohë, 24% e nxënësve deklarojnë se kanë njohuri mesatare, ndërsa 1% i vlerësojnë njohuritë e tyre si të pakta dhe 2% deklarojnë se nuk kanë njohuri për riciklimin e mbeturinave.

4. Cilat nga materialet e mëposhtme mendon se mund të riciklohen?

Sa i përket njohurive për materialet e riciklueshme, 87% e nxënësve kanë identifikuar plastikën si material që mund të riciklohet, ndërsa 61% kanë përzgjedhur letrën dhe kartonin. Qelqi është identifikuar nga 35% e nxënësve dhe metali nga 24%, ndërsa 3% kanë deklaruar se nuk e dinë cilat materiale mund të riciklohen..

5. A e di pse është e rëndësishme që mbeturinat të ndahen sipas llojit?

Në lidhje me njohuritë për rëndësinë e ndarjes së mbeturinave sipas llojit, 60% e nxënësve kanë deklaruar se e dinë pse është i rëndësishëm ky proces. Ndërkohë, 35% kanë pohuar se kanë disa njohuri, kurse 5% nuk janë të informuar për rëndësinë e ndarjes së mbeturinave.

6.3. Praktikat e ndarjes dhe pengesat

6. A i ndani mbeturinat sipas llojit në shtëpinë tuaj (p.sh. plastikë, letër, qelq, metal)?

Lidhur me praktikat e ndarjes së mbeturinave në shtëpi, 35% e nxënësve kanë deklaruar se i ndajnë mbeturinat ndonjëherë, ndërsa 28% nuk e praktikojnë asnjëherë ndarjen e tyre. Në anën tjetër, 21% e nxënësve janë shprehur se i ndajnë rrallë mbeturinat sipas llojit, kurse vetëm 16% kanë deklaruar se kjo praktikë realizohet rregullisht në familjet e tyre.

7. Nëse nuk i ndani rregullisht mbeturinat, cilat janë arsyet kryesore?

Ndër arsyet kryesore që ndikojnë në mosndarjen e rregullt të mbeturinave, 61% e nxënësve kanë përmendur mungesën e kontejnerëve ose koshave të veçantë për riciklim, ndërsa 27% kanë theksuar mungesën e pikave të përshtatshme për dorëzimin e mbeturinave të ndara. Gjithashtu, 20% kanë

shprehur pasiguri nëse mbeturinat e ndara grumbullohen veçmas. Në anën tjetër, 10% e nxënësve nuk e konsiderojnë të rëndësishme ndarjen e mbeturinave, ndërsa 9% vlerësojnë se ky proces kërkon më shumë kohë dhe angazhim.

8. Sa shpesh kujdesesh që mbeturinat t'i hedhësh në vendin e duhur?

Sa i përket kujdesit për hedhjen e mbeturinave në vendin e duhur, 44% e nxënësve kanë deklaruar se kujdesen gjithmonë, ndërsa 38% e bëjnë këtë shpesh. Ndërkohë, 12% e nxënësve janë shprehur se kujdesen ndonjëherë, 3% rrallë dhe 4% kanë deklaruar se nuk kujdesen asnjëherë për hedhjen e mbeturinave në vendin e duhur.

6.4. Qasja dhe infrastruktura në komunitet

9. A ke parë në lagjen ose qytetin tënd kontejnerë/kosha të veçantë për ndarjen e mbeturinave për riciklim?

Në lidhje me praninë e kontejnerëve ose koshave të veçantë për ndarjen e mbeturinave në lagje apo qytet, 45% e nxënësve kanë deklaruar se kanë parë kontejnerë të tillë, ndërsa 35% janë shprehur se nuk i kanë hasur në zonat ku jetojnë. Ndërkohë, 20% e nxënësve nuk janë të sigurt nëse në lagjen apo qytetin e tyre ekzistojnë kontejnerë të veçantë për riciklim.

10. A di ndonjë vend ku mund të dorëzohen veçmas materiale si plastika, letra, qelqi apo metali për riciklim?

Lidhur me njohuritë për vendet ku mund të dorëzohen materialet për riciklim, 34% e nxënësve kanë deklaruar se nuk janë të sigurt nëse ekzistojnë pika të tilla në lagjen apo qytetin e tyre. Ndërkohë, 33% janë shprehur se nuk njohin ndonjë vend ku mund të dorëzohen veçmas materialet e riciklueshme, si plastika, letra, qelqi apo metali, ndërsa 33% kanë deklaruar se kanë njohuri për ekzistencën e këtyre pikave.

11. Sipas përvojës tënde, sa të lehtë e ke aktualisht të ndash dhe të dorëzosh mbeturina për riciklim?

Sa i përket mundësisë për ndarjen dhe dorëzimin e mbeturinave për riciklim, 50% e nxënësve e konsiderojnë këtë proces të lehtë, ndërsa 24% shumë të lehtë. Në anën tjetër, 19% e vlerësojnë deri diku të vështirë, 4% kanë deklaruar se nuk kanë fare mundësi për ndarjen dhe dorëzimin e mbeturinave, ndërsa 4% e konsiderojnë këtë proces shumë të vështirë.

12. Sipas teje, a ka mjaftueshëm mundësi për riciklim në lagjen/qytetin ku jeton?

Lidhur me mundësitë për riciklim në lagjet apo qytetin ku jetojnë, 45% e nxënësve kanë deklaruar se ekzistojnë disa mundësi, por jo të mjaftueshme, ndërsa 23% vlerësojnë se ka mundësi të mjaftueshme. Në anën tjetër, 19% e nxënësve konsiderojnë se mundësitë për riciklim janë shumë të kufizuara, 6% kanë deklaruar se nuk ekzistojnë fare mundësi, ndërsa 7% nuk kanë informacion lidhur me mundësitë për riciklim në komunitetin e tyre.

13. Çfarë mendon se mungon më shumë për ta bërë riciklimin më të lehtë në përditshmëri?

Mungesa e kontejnerëve ose koshave të veçantë për ndarjen e plastikës, letrës, qelqit dhe metalit është përmendur nga 80% e nxënësve si një ndër nevojat kryesore për lehtësimin e riciklimit. Ndërkohë, 34% kanë theksuar mungesën e grumbullimit të rregullt të mbeturinave të ndara dhe po aq kanë identifikuar mungesën e pikave të veçanta për grumbullimin e materialeve të riciklueshme. Gjithashtu, 27% e nxënësve kanë përmendur mungesën e kompanive ose shërbimeve që merren me grumbullimin dhe riciklimin e mbeturinave.

14. Cilat materiale mendon se do të ishte më e dobishme të mblidheshin veçmas për riciklim në lagjen/qytetin tënd?

Plastika është identifikuar nga 61% e nxënësve si materiali më i dobishëm për t'u grumbulluar veçmas për riciklim, e ndjekur nga letra dhe kartoni me 34%. Ndërkohë, 30% e nxënësve kanë vlerësuar se të gjitha materialet e përmendura duhet të grumbullohen veçmas, ndërsa 27% kanë përzgjedhur qelqin dhe 15% metalin. Një përqindje e vogël, prej 3%, kanë deklaruar se nuk e dinë cilat materiale do të ishte më e dobishme të grumbulloheshin për riciklim.

6.5. Gatishmëria dhe motivimi për riciklim

15. Nëse pranë shtëpisë ose shkollës tënde do të kishte kontejnerë të veçantë për plastikë, letër, qelq dhe metal, a do t'i ndaje mbeturinat?

Gatishmëria e nxënësve për ndarjen e mbeturinave është e lartë në rast se pranë shtëpive ose shkollave do të kishte kontejnerë të veçantë për riciklim. Rreth 72% e nxënësve kanë deklaruar se do t'i ndanin rregullisht mbeturinat, ndërsa 22% do ta praktikonin ndarjen herë pas here. Në anën tjetër, 5% janë shprehur të pavendosur, duke zgjedhur alternativën "Ndoshta", ndërsa vetëm 1% kanë deklaruar se nuk do t'i ndanin mbeturinat edhe nëse do të ekzistonin kushtet e përshtatshme.

16. Nëse në lagjen/qytetin tënd do të kishte një pikë të posaçme ku mund të dorëzoheshin materialet për riciklim, a do ta përdorje ti ose familja jote?

Përdorimi i pikave të posaçme për dorëzimin e materialeve të riciklueshme ka marrë mbështetje nga 65% e nxënësve, të cilët kanë deklaruar se do t'i shfrytëzonin këto pika së bashku me familjet e tyre. Ndërkohë, 27% kanë zgjedhur alternativën "Ndoshta", ndërsa 5% nuk janë të sigurt nëse do t'i përdornin. Vetëm 3% e nxënësve janë shprehur se nuk do t'i shfrytëzonin këto pika për riciklim.

17. Çfarë do të të motivonte më shumë për të ricikluar?

Vendosja e kontejnerëve të veçantë pranë shtëpive është përzgjedhur nga 73% e nxënësve si faktori kryesor që do t'i motivonte për riciklimin e mbeturinave. Ndërkohë, 27% kanë theksuar rëndësinë e të qenit të sigurt se mbeturinat e ndara riciklohen realisht dhe po aq kanë përzgjedhur vendosjen e kontejnerëve ose pikave të grumbullimit në shkolla. Gjithashtu, 25% e nxënësve kanë përmendur shpërblimet ose format e tjera të motivimit, 20% aktivitetet dhe iniciativat shkollore, ndërsa 16% kanë përzgjedhur informimin më të qartë mbi mënyrën e ndarjes së mbeturinave.

18. Sa i rëndësishëm mendon se është riciklimi për mbrojtjen e mjedisit?

Riciklimi i mbeturinave vlerësohet si shumë i rëndësishëm për mbrojtjen e mjedisit nga 81% e nxënësve, ndërsa 15% e konsiderojnë të rëndësishëm. Një përqindje më e vogël, prej 3%, e vlerësojnë si mesatarisht të rëndësishëm, ndërsa 1% e konsiderojnë pak të rëndësishëm. Pothuajse asnjë nga nxënësit e anketuar nuk e ka vlerësuar riciklimin si aspak të rëndësishëm për mbrojtjen e mjedisit.

19. A mendon se rritja e riciklimit do të ndihmonte në zvogëlimin e sasisë së mbeturinave dhe ndotjes në qytetin/komunitetin tënd?

Ndikimi pozitiv i riciklimit në zvogëlimin e sasisë së mbeturinave dhe ndotjes në qytet apo komunitet mbështetet nga 73% e nxënësve, ndërsa 22% vlerësojnë se riciklimi mund të kontribuojë deri diku në përmirësimin e gjendjes mjedisore. Ndërkohë, 3% e nxënësve nuk kanë një qëndrim të përcaktuar lidhur me këtë çështje, ndërsa vetëm 2% mendojnë se riciklimi nuk ndikon në zvogëlimin e mbeturinave dhe ndotjes.

20. Sa i/e gatshëm je të marrësh pjesë në aktivitete për ndarjen dhe riciklimin e mbeturinave?

Gatishmërinë për të marrë pjesë në aktivitete për ndarjen dhe riciklimin e mbeturinave e kanë shprehur 38% e nxënësve, ndërsa 35% kanë deklaruar se janë shumë të gatshëm për t'u përfshirë në aktivitete të tilla. Ndërkohë, 19% janë shprehur deri diku të gatshëm, 5% pak të gatshëm dhe 4% kanë deklaruar se nuk janë aspak të gatshëm për pjesëmarrje.

6.6. Roli i shkollës dhe institucioneve

21. A ka në shkollën tënde kosha/kontejnerë të veçantë për ndarjen e mbeturinave?

Prania e kontejnerëve ose koshave të veçantë për ndarjen e mbeturinave në shkolla është konfirmuar nga 69% e nxënësve të anketuar. Ndërkohë, 18% kanë deklaruar se në shkollat e tyre nuk ka kontejnerë të tillë, ndërsa 13% nuk janë të sigurt nëse shkollat që ndjekin kanë kosha ose kontejnerë të veçantë për ndarjen e mbeturinave.

22. Nëse shkolla do të kishte sistem për ndarjen dhe grumbullimin e plastikës, letrës, qelqit dhe metalit, a do ta përdorje?

Përdorimi i një sistemi të organizuar për ndarjen dhe grumbullimin e mbeturinave në shkolla ka marrë mbështetje të lartë nga nxënësit, ku 75% kanë deklaruar se do ta përdornin rregullisht një sistem të tillë. Ndërkohë, 20% janë shprehur se do ta përdornin ndonjëherë, 4% kanë zgjedhur alternativën “Ndoshta”, ndërsa vetëm 1% kanë deklaruar se nuk do ta përdornin.

23. A mendon se shkollat duhet të përfshihen më shumë në edukimin dhe aktivitetet për riciklim?

Përfshirja më e madhe e shkollave në edukimin dhe aktivitetet për riciklim mbështetet nga 79% e nxënësve të anketuar. Ndërkohë, 19% vlerësojnë se shkollat duhet të përfshihen deri diku më shumë në aktivitete të tilla, ndërsa vetëm 3% mendojnë se nuk është e nevojshme një përfshirje më e madhe e shkollave në edukimin për riciklim.

24. Sipas teje, kush duhet të bëjë më shumë për përmirësimin e riciklimit në komunitet?

Komuna është identifikuar nga 60% e nxënësve si institucioni që duhet të angazhohet më shumë për përmirësimin e riciklimit në komunitet. Ndërkohë, 36% e nxënësve kanë theksuar përgjegjësinë e qytetarëve, ndërsa 35% konsiderojnë se të gjithë aktorët duhet të kontribuojnë së bashku. Kompanitë e menaxhimit të mbeturinave janë përzgjedhur nga 33% e nxënësve, po aq edhe kompanitë e riciklimit, ndërsa 23% kanë vlerësuar se shkollat duhet të kenë një rol më të madh në përmirësimin e riciklimit.

6.7. Propozimet e nxënësve në pyetjen e hapur

Përmes përgjigjeve të hapura, nxënësit kanë paraqitur propozime të ndryshme për përmirësimin e riciklimit në lagjet dhe qytetin e tyre. Pjesa më e madhe e propozimeve lidhen me vendosjen e më shumë kontejnerëve dhe koshave të veçantë për ndarjen e mbeturinave në lagje, shkolla dhe hapësira publike. Krahas kësaj, nxënësit kanë theksuar rëndësinë e organizimit të ligjëratave dhe fushatave ndërgjegjësuese, aktiviteteve vullnetare për pastrimin e mjedisit dhe rritjes së bashkëpunimit ndërmjet qytetarëve. Në disa përgjigje janë përmendur edhe krijimi i pikave të posaçme të grumbullimit, shtimi i kompanive dhe kapaciteteve për riciklim, përmirësimi i mirëmbajtjes së hapësirave publike, si dhe zbatimi më i mirë i rregullave për menaxhimin e mbeturinave.

7. DISKUTIMI, PËRFUNDIMET DHE REKOMANDIMET

7.1. Diskutimi i gjetjeve

Rezultatet e hulumtimit tregojnë se nxënësit e klasave VIII dhe IX të shkollave të qytetit të Prizrenit kanë një nivel të lartë të ndërgjegjësimit për rëndësinë e riciklimit të mbeturinave. Megjithatë, ekziston një dallim i konsiderueshëm ndërmjet njohurive dhe qëndrimeve të tyre pozitive dhe praktikave të përditshme të ndarjes së mbeturinave. Përderisa rreth 96% e nxënësve e konsiderojnë riciklimin të rëndësishëm ose shumë të rëndësishëm për mbrojtjen e mjedisit, vetëm 16% deklarojnë se i ndajnë rregullisht mbeturinat në shtëpi.

Ky dallim lidhet edhe me pengesat e identifikuara nga vetë nxënësit. Mungesa e kontejnerëve të veçantë, qasja e kufizuar në pikat e grumbullimit dhe pasiguria nëse mbeturinat e ndara riciklohen realisht janë ndër problemet më të shpeshta të raportuara. Rreth 61% e nxënësve kanë identifikuar mungesën e kontejnerëve si pengesë për ndarjen e rregullt të mbeturinave, ndërsa 80% e konsiderojnë vendosjen e tyre si një nga nevojat kryesore për lehtësimin e riciklimit.

Një aspekt veçanërisht i rëndësishëm është funksionimi i gjithë zinxhirit të riciklimit, duke filluar nga ndarja e mbeturinave në burim, grumbullimi dhe transportimi i tyre i veçantë, deri te selektimi, përpunimi dhe rikthimi i materialeve në përdorim. Vendosja e kontejnerëve të veçantë për plastikë, letër, qelq dhe metal paraqet vetëm hapin e parë të këtij procesi. Nëse materialet e ndara më pas grumbullohen së bashku me mbeturinat e përziera dhe përfundojnë në deponi, qëllimi i ndarjes në burim nuk përmbushet.

Në këtë drejtim, një nga sfidat kryesore për Kosovën është zhvillimi i një sistemi më funksional dhe të përhapur të riciklimit, përfshirë zgjerimin e rrjetit të operatorëve dhe kompanive që merren me grumbullimin, selektimin dhe përpunimin e materialeve të ricikluesshme. Edhe pse në Kosovë veprojnë biznese në këtë sektor, nevojitet zhvillim i mëtejshëm i kapaciteteve të tyre, zgjerim i mbulimit territorial dhe bashkëpunim më i qëndrueshëm me komunat dhe kompanitë e menaxhimit të mbeturinave.

Gatishmëria e lartë e nxënësve për të marrë pjesë në aktivitetet e riciklimit dhe për të përdorur sisteme të organizuara të ndarjes së mbeturinave në shkolla paraqet një mundësi të rëndësishme për zhvillimin e iniciativave konkrete. Megjithatë, që këto iniciativa të kenë rezultate të qëndrueshme, ato duhet të mbështeten nga shërbime funksionale të grumbullimit dhe nga operatorë që sigurojnë trajtimin e mëtejshëm të materialeve.

7.2. Përfundime

- **Ndërgjegjësimi për riciklimin është i lartë, por zbatimi praktik mbetet i kufizuar.** Rreth 96% e nxënësve e konsiderojnë riciklimin të rëndësishëm ose

shumë të rëndësishëm, ndërsa vetëm 16% deklarojnë se i ndajnë rregullisht mbeturinat në shtëpi. Kjo tregon një dallim të konsiderueshëm ndërmjet qëndrimeve të deklaruara dhe praktikave të përditshme.

- **Mungesa e infrastrukturës për ndarjen e mbeturinave është ndër pengesat kryesore.** Rezultatet tregojnë se nxënësit identifikojnë mungesën e kontejnerëve të veçantë dhe pikave të grumbullimit si probleme që ndikojnë në mundësitë e tyre për riciklim.
- **Zhvillimi i riciklimit kërkon funksionimin e të gjithë zinxhirit të menaxhimit të materialeve.** Ndarja e mbeturinave në burim nuk është e mjaftueshme nëse nuk sigurohet grumbullimi i veçantë, transportimi, selektimi dhe dorëzimi i materialeve për përpunim. Për këtë arsye, investimet në kontejnerë duhet të shoqërohen me zhvillimin e shërbimeve dhe kapaciteteve të riciklimit.
- **Kosova ka nevojë për zgjerimin e tregut dhe kapaciteteve të riciklimit.** Zhvillimi i mëtejshëm i kompanive ekzistuese, nxitja e investimeve të reja dhe krijimi i një rrjeti më të gjerë të operatorëve që merren me materialet e riciklueshme janë të rëndësishme për funksionimin e qëndrueshëm të sistemit. Pa kapacitete të mjaftueshme për pranimin dhe përpunimin e materialeve, efektiviteti i ndarjes së mbeturinave mbetet i kufizuar.
- **Shkollat paraqesin mundësi të rëndësishme për zhvillimin e praktikave të riciklimit.** Rreth 75% e nxënësve deklarojnë se do të përdornin rregullisht një sistem të organizuar të ndarjes së mbeturinave në shkollë. Kjo gatishmëri krijon mundësi për iniciativa edukative dhe projekte pilot që kombinojnë mësimin me zbatimin praktik.
- **Përmirësimi i riciklimit kërkon bashkëpunim ndërmjet institucioneve dhe sektorit privat.** Komuna identifikohet nga 60% e nxënësve si aktori që duhet të angazhohet më shumë në përmirësimin e riciklimit. Megjithatë, zhvillimi i një sistemi funksional kërkon bashkëpunim të vazhdueshëm ndërmjet komunave, kompanive të menaxhimit të mbeturinave, operatorëve të riciklimit, shkollave dhe qytetarëve.

7.3. Rekomandime

Bazuar në gjetjet e hulumtimit dhe sfidat e identifikuara në menaxhimin e mbeturinave, rekomandohen këto masa:

1. Zgjerimi i infrastrukturës për ndarjen e mbeturinave - Komunat duhet të shqyrtojnë mundësitë për vendosjen e kontejnerëve të veçantë për plastikë, letër, qelq dhe metal në lagje, shkolla dhe hapësira publike. Shpërndarja e tyre duhet të bazohet në nevojat e komunitetit dhe mundësitë reale për grumbullimin e materialeve të ndara.

2. Zhvillimi dhe mbështetja e kompanive të riciklimit - Rekomandohet që institucionet qendrore dhe lokale të ndërmarrin masa për nxitjen e investimeve në sektorin e riciklimit, përmes mbështetjes së kompanive ekzistuese dhe krijimit të kushteve për zhvillimin e bizneseve të reja që merren me grumbullimin, selektimin dhe përpunimin e mbeturinave të riciklueshme.

Në këtë drejtim, rëndësi të veçantë ka krijimi i një tregu më funksional për materialet e riciklueshme, ku kompanitë të kenë mundësi të sigurojnë lëndë të parë nga grumbullimi i ndarë dhe ta përpunojnë ose ta dërgojnë atë për riciklim përmes kanaleve të përcaktuara. Zgjerimi i këtij sektori do të ndihmonte në zvogëlimin e sasive të mbeturinave që përfundojnë në deponi, shfrytëzimin e materialeve të rikuperueshme dhe krijimin e mundësive të reja ekonomike.

3. Organizimi i grumbullimit dhe transportimit të veçantë - Vendosja e kontejnerëve duhet të shoqërohet me organizimin e një sistemi të rregullt për grumbullimin dhe transportimin e materialeve të ndara. Komunat dhe kompanitë përkatëse duhet të sigurojnë që mbeturinat e ndara të mos përzihen gjatë grumbullimit dhe transportit, si dhe të përcaktojnë destinacionin e tyre për trajtim ose riciklim.

4. Zhvillimi i programeve të riciklimit në shkolla - Rekomandohet vendosja e sistemeve të ndarjes së mbeturinave në shkolla, të shoqëruara me aktivitete praktike, ligjërata dhe fushata ndërgjegjësuese. Këto programe duhet të zhvillohen në bashkëpunim me komunën dhe operatorët përkatës, në mënyrë që materialet e grumbulluara të trajtohen përmes një sistemi funksional.

5. Rritja e bashkëpunimit ndërmjet institucioneve, bizneseve dhe komunitetit - Institucionet komunale duhet të forcojnë bashkëpunimin me kompanitë e menaxhimit të mbeturinave, operatorët e riciklimit, bizneset, shkollat dhe organizatat e shoqërisë civile. Ky bashkëpunim duhet të synojë zhvillimin e një sistemi të koordinuar, ku përgjegjësitë për ndarjen, grumbullimin, transportimin dhe përpunimin e mbeturinave janë të përcaktuara qartë.

6. Informimi dhe transparenca për procesin e riciklimit - Rekomandohet që qytetarët të informohen rregullisht për pikat ku mund të dorëzojnë materialet e riciklueshme, llojet e materialeve që pranohen dhe mënyrën se si trajtohen ato pas grumbullimit. Transparenca lidhur me këtë proces është e rëndësishme për forcimin e besimit të qytetarëve dhe nxitjen e pjesëmarrjes në riciklim.

7. Monitorimi i rezultateve dhe vlerësimi i ndikimit - Komunat, shkollat dhe operatorët e riciklimit duhet të zhvillojnë mekanizma për përcjelljen e sasive të mbeturinave të ndara, grumbulluara dhe të dorëzuara për përpunim. Monitorimi i rregullt do të ndihmonte në identifikimin e problemeve gjatë procesit dhe në vlerësimin e rezultateve të iniciativave të ndërmarra.

BURIMET DHE REFERENCAT

Eurostat (2026). Municipal waste statistics, të dhënat për vitin 2024. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/10360.pdf

Umweltbundesamt (2026). Proper waste separation to save resources and protect the environment. https://www.umweltbundesamt.de/en/umwelttipps-fuer-den-alltag/proper-waste-separation-to-save-resources-protect

Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës. Raporti për gjendjen e mbeturinave në Kosovë 2023–2024. https://www.ammk-rks.net/assets/cms/uploads/files/ENG%20Raporti%20per%20gjendjen%20e%20mbeturinave%20ne%20Kosove%202023-2024.pdf

Burim parësor: Qasja dhe ndërgjegjësimi i nxënësve ndaj riciklimit të mbeturinave (Responses).xlsx, 402 përgjigje, tetor 2026.

Komisioni Evropian. Zbatimi i Direktivës Kornizë për Mbeturinat. https://environment.ec.europa.eu/topics/waste-and-recycling/implementation-waste-framework-directive_en

Gjykata Evropiane e Auditorëve (2025). Special Report 23/2025: Municipal waste management. https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/SR-2025-23/SR-2025-23_EN.pdf

Umweltbundesamt (2026). Facts against myths: Packaging waste recycling in Germany is working. https://www.umweltbundesamt.de/en/press/pressinformation/facts-against-myths-packaging-waste-recycling-in

Agjencia Evropiane e Mjedisit (2025). Profili mjedisor: Kosovo. https://www.eea.europa.eu/en/europe-environment-2025/countries/kosovo

Eurostat. Waste generation and treatment: Kosovo metadata. https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/EN/env_wasgt_esqrs_xk.htm

Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës (2025). Strategjia 2024–2035 për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave. https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=100754

Naturvårdsverket (Suedia). Packaging waste: municipal collection responsibilities and property-close collection. https://www.naturvardsverket.se/en/topics/waste/producer-responsibility/packaging/

European Environment Agency. Municipal waste recycling rates in Europe, country comparisons for 2023. https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/waste-recycling-in-europe/municipal-waste-recycling-rates

Eurostat. Recycling rate of municipal waste, metadata and data series (2024). https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/cei_wm011/default/table?lang=en

[14] EC Ma Ndryshe (2024). Perceptimet e qytetarëve të Prizrenit për zonat e mbrojtura natyrore (shembull strukturimi editorial).

Për EC:

EC Ma Ndryshe është organizatë me bazë në komunitet, e themeluar në vitin 2006, që angazhohet për zhvillim të qëndrueshëm me qasje gjithëpërfshirëse. Aktivizmi i EC-it synon një Kosovë ku qeverisja demokratike është pjesëmarrëse, transparente dhe llogaridhënëse, duke siguruar që institucionet, komunitetet dhe palët e interesit të punojnë së bashku drejt një zhvillimi të qëndrueshëm. Ky vizion promovon vendimmarrjen gjithëpërfshirëse, politika më të fuqishme dhe përfshirje më të madhe të publikut, duke siguruar që qëndrueshmëria të jetë pjesë përbërëse e qeverisjes si në nivel lokal, ashtu edhe në atë kombëtar. Përmes koordinimit më të mirë institucional, hartimit të politikave të bazuara në dëshmi dhe angazhimit qytetar, angazhimi i EC-it synon të kapërcejë hendekun mes komuniteteve dhe institucioneve, duke siguruar që qeverisja e mirë të sjellë ndryshime të prekshme dhe afatgjata.

Deklarata e vizionit

“Fuqizimi i një Kosove elastike dhe gjithëpërfshirëse, ku komunitetet në mënyrë aktive formojnë institucione të qëndrueshme, të digjitalizuara dhe të ndërgjegjshme”.

Deklarata e misionit

“EC Ma Ndryshe përkrah qeverisjen demokratike dhe zhvillimin e qëndrueshëm në Kosovë duke nxitur zhvillimin e qëndrueshëm socioekonomik, kulturor dhe të gjelbër përmes edukimit digjital, kujdestarisë mjedisore, mobilizimit të komuniteteve, avokimit për vendimmarrje publike me pjesëmarrje dhe kultivimit të partneriteteve strategjike”.

www.ecmandryshe.org